

ФІЗИЧНЕ НАСИЛЬСТВО В СІМ'І: СУТНІСТЬ ТА ЗАСОБИ ПРОТИДІЇ

Н.А. СТАСЮК, аспірант

*кафедри адміністративного та фінансового права
(науковий керівник – кандидат юридичних наук, професор О.С. Яра)
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: nadia20.01@ukr.net*

Анотація. Наукова стаття розкриває сутність фізичного насильства як форми домашнього насильства та неправомірної поведінки особи. Виокремлено ознаки фізичного насильства в сім'ї. Узагальнено причини, що призводять до насильства у сім'ї: а) соціальні; б) економічні; в) педагогічні; г) правові; д) політичні; е) фізіологічні та інші.

Нормативною основою дослідження є Конституція, закони та інші нормативно-правові акти України, які регулюють заходи протидії насильства, угоди, декларації ООН, ухвали Уряду України із зазначених питань.

Також, розглянуто програми для постраждалих осіб та осіб вчинивши дане правопорушення, які відображені в Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». Виокреслено роль громадськості та державних структур у реалізації законодавства щодо протидії фізичного насильства.

Висновком стало те, що фізичне насильство у сімейних відносинах вимагає не тільки посилення відповідальності за передбачені у Кримінальному кодексі України діяння. А також написання методичної рекомендації на основі Кодексу України про адміністративні правопорушення, щодо запобігання фізичного насильства.

Ключові слова: домашнє насильство, неправомірна поведінка, насильство в сім'ї, фізичне насильство в сім'ї, ознаки насильства в сім'ї, насильство над жінками

Актуальність.

На даний час світ зіткнувся з проблемою домашнього насилля, яке поширене у сучасному соціальному просторі, а також однією з найбільш розповсюджених у світі форм порушення прав людини.

Недостатнім є розуміння того, що міститься у понятті «фізичне насилля» коли говориться про застосування його

у сім'ї між її членами. Тому, без існування ефективних механізмів, забезпечених нормативними і інституційними гарантіями неможливо вирішити проблему насильства. Отже необхідним є комплексне дослідження, яке б дозволило віднайти нові шляхи попередження цього явища та засобів реальної допомоги жертвам фізичного насильства.

Проблематику насильства глибоко аналізували та досліджували у

своїх роботах вітчизняні науковці: А. Андрєєва, О. Бойко, П. Власов, О. Волянська, В. Голіна, А. Гусейнов, І. Даньшин, М. Дмитренко, А. Зайцев, А. Ковальов, В. Лунєєв та ін. Їхні праці містять окремі аспекти проблеми насильства в сім'ї та шляхів його запобігання, а питання аналізу фізичного насильства, зокрема, детально не розглядалися, що і зумовило обранню теми даної наукової статті.

Метою дослідження виступає визначення поняття насильства та змісту насильства в сім'ї; уточнення його ознак; розкриття змісту поняття та форм прояву фізичного насильства в сім'ї; виокремлення причин даного явища та засобів боротьби з ним відповідно до законодавства України.

Результати.

Стаття 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) розкриває, насильство в сім'ї, як умисне вчинення будь-яких дій фізичного, психологічного чи економічного характеру (застосування фізичного насильства, що не завдало фізичного болю і не спричинило тілесних ушкоджень, погрози, образи чи переслідування, позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна або коштів, на які потерпілий має передбачене законом право тощо), внаслідок чого могла бути чи була завдана шкода фізичному або психічному здоров'ю потерпілого, а також невиконання захисного припису особою, стосовно якої він винесений, непроходження корекційної програми особою, яка вчинила насильство в сім'ї.

Отже, взагалі насильство розуміють, як: побиття; знущання; сварки, образи; приниження; моральний та психологічний тиск; примус; звинувачення; насильне обмеження; ізоля-

ція; економічний контроль; примус до шлюбу; насилья на релігійному ґрунті; сексуальні домагання; зґвалтування; державний тиск; домашнє насильство.

Відповідно, у Кримінальному кодексі України передбачені такі злочини, що є одним із видів домашнього насильства:

фізичне насильство: умисне легке тілесне ушкодження (стаття 125), умисне тяжке тілесне ушкодження (стаття 121), побої і мордування (стаття 126), залишення в небезпеці (стаття 135), злісне невиконання батьками, опікунами чи піклувальниками встановлених законом обов'язків по догляді за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, що спричинило тяжкі наслідки (стаття 166).

Розглянемо, більш детальніше фізичне насильство. Цей вид домашнього насильства є кримінально-протиправним впливом на організм іншої людини, який вчиняється проти її волі й спричиняє їй фізичну шкоду: смерть, погіршення здоров'я, порушення тілесної недоторканості, позбавлення особистої свободи (Шемшученко, 2007: 501).

Наприклад, Л. Д. Гаухман фізичне насильство виокремлював як суспільно небезпечний протиправний вплив на організм іншої людини, вчинений проти її волі (Гаухман, 1974: 3). Деякі науковці під фізичним насильством розуміють усвідомлене протиправне застосування фізичної сили для порушення тілесної недоторканості іншої людини поза її волею або всупереч їй (Котельникова, 2008: 189); протиправний суспільно небезпечний вплив на організм іншої людини, який розуміється в порушенні тілесної недоторканості особи через зовнішні покрови тіла або внутрішні органи (Хахуда, 2003: 103); насильство, яке здійснюється безпосередньому

впливі на організм людини: нанесення побойів, тілесних пошкоджень. В результаті фізичного насильства потерпілому можуть бути спричинені страждання, заподіяна шкода здоров'ю (Солодников, 2007: 257).

Як вже зазначалось фізичне насильство може полягати в тому числі й у незаконному позбавленні волі (ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07.12.2017 р.) .

Так, у ст. 29 Конституції України вказано, що кожна людина має право на свободу та особисту недоторканість. Тому виявлення кримінологічних ознак вказаного діяння, є необхідним, що дозволить вдосконалити систему заходів спрямованих на запобігання та протидію таким злочинам передбачених законодавством.

Незаконне позбавлення свободи пересування одного з подружжя чи особи яка разом проживає в об'єктивній реальності, не є рідкісним явищем. Втім випадки, коли чоловік, для прикладу, не випускає дружину з дому, вирішуючи, як і де їй проводити дозвілля, залишаються латентними і для більшої частини суспільства здаються повністю «безневинними».

Насамперед, підставами таких злочинів найчастіше є ревності, відмова потерпілої особи продовжувати стосунки, сексуальні спонування, помста на побутовому рівні.

Можна виділити інші випадки незаконного позбавлення волі, а саме, злочини вчинені щодо сина та доньки, батька або матері чи стосовно іншої вказаної у законі особи. Серед перерахованих жертв зазначених злочинів домінують старші за віком особи. Частина потерпілих від незаконного позбавлення волі – люди похилого віку, хворі, немічні.

Всі ці випадки не знаходять свого відображення в офіційній статистиці та матеріалах кримінальних проваджень, тому говорити про них більш детально складно. Аналіз кримінальних проваджень дає підстави для висновку, що реєструються, як правило, найбільш резонансні злочини.

Ще одним із видів фізичного насильства є насильство проти жінок. У ст. 1 Декларації ООН (від 20.12.1993 р.) вказано: «Насильство щодо жінок – це будь-який акт насильства, скоєний на підставі статевої ознаки, який спричиняє або може спричинити фізичний, статевий чи психологічний збиток або страждання жінкам, а також загроза скоєння таких актів, примусове чи довільне позбавлення свободи або особистого життя».

Ст. 2 зазначеної Декларації визначає різновиди та випадки насильства проти жінок: 1) фізичне, статеве та психологічне насильство, що має місце в сім'ї, включно нанесення побойів, статевий примус дівчаток у сім'ї, насильство пов'язане з приданим, зґвалтування дружини чоловіком, пошкодження жіночих статевих органів та інші традиційні види практики, що спричиняють збитки жінкам; 2) фізичне, статеве та психологічне насильство, що має місце в суспільстві в цілому, включно зґвалтування, статевий примус, статеве домагання та залякування на роботі, у закладах освіти та в інших місцях, торгівлю жінками і примус до проституції; 3) фізичне, статеве та психологічне насильство з боку держави.

За наведеними даними Всесвітньою організацією охорони здоров'я, кожна шоста жінка зазнала насильства в сім'ї. Відповідно до цих же даних, ця проблема є дуже гострою для економічно слабо розвинених країн, при цьому жінки в цих країнах із

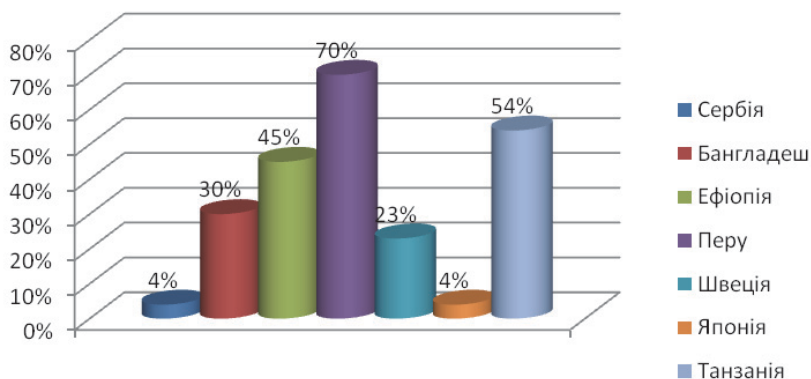

Рис. 1. Насильство над жінками в сім'ї в інших країнах

більшою вірогідністю визнають таке насильство над собою виправданим (Коломоєць, 2011: 202). Наведемо дані насильства над жінками в сім'ї в інших країнах (рис.1) .

Так, в Україні за 2018 р. поліція зареєструвала більше 7,7 тисяч заяв про факт насилля. Щороку таких звернень стає більше на 15 %, бо жінки перестають боятися заявляти на кривдників. Це не тому, що збільшується кількість сімейних насильників, а тому що народ, жінки в більшості, починають про це говорити. На превентивний облік в поліції цього року поставили майже 4 тисяч сімейних кривдників. За заявами скривджених склали понад 5 тисяч адмінматеріалів. Але ці показники не повністю відображають реальну картину поширеності насильства над жінками, оскільки цим діям притаманна висока латентність.

Отже, протидія насильству щодо жінок є сьогодні одним із важливих напрямів суспільного розвитку. При здійсненні насильства відбувається порушення прав і свобод конкретної людини, що вимагає втручання з боку держави і суспільства. Зокрема, вироблення належних правових засобів її вирішення.

Висновки і перспективи.

Отже, поняття насильство – це умисний вплив однієї особи на іншу, який здійснюється проти волі особи та тягне або може потягнути за собою заподіяння шкоди.

Насамперед, фізичне насильство – це усвідомлене застосування фізичної сили з метою протиправного впливу на організм іншої людини поза її волею або всупереч їй, який проявляється в порушенні тілесної недоторканості особи через зовнішні покриви тіла або внутрішні органи.

Більшість випадків здійснення фізичного насильства проявляється в нанесенні різного роду тілесних ушкоджень, побоях, мордуваннях, обмеженні свободи пересування тощо.

У зв'язку з вище викладеним, значна поширеність насильницьких дій саме у сімейних відносинах вимагає не тільки посилення відповідальності за передбачені у Кримінальному кодексі України діяння. А також написання методичної рекомендації на основі КУпАп, щодо запобігання фізичного насильства. Також, необхідно створити відповідні органи, які спрямовуватимуть свою діяльність

на протидію домашнього насильства, захисту та реабілітації осіб, що стали жертвами, тощо.

Список використаних джерел

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Кодекс України від 07.12.1984 р. № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 06.05.2020 р.)
2. Кримінальний кодекс України: Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 04.05.2020 р.)
3. Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. Ю.С. Шемшученка. ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2007. 992 с.
4. Гаухман Л.Д. Насилие как средство совершения преступления. Юридическая литература, 1974. 167 с.
5. Котельникова Е.А. Разграничение насильственных и ненасильственных преступлений против половой свободы и половой неприкосновенности. 2008. № 5 (280). С. 188–195.
6. Хахуда Ю. Насильство як спосіб перешкоджання здійсненню виборчого права. Право України. 2003. № 4. С. 102–103.
7. Солодников В.В. Социология социально-дезадаптированной семьи. СПб: Директ, 2007. 384 с.
8. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 р. № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19> (дата звернення: 22.04.2020 р.)
9. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 04.05.2020 р.)
10. Декларація ООН про викорінення насильства проти жінок: офіційний переклад. URL: http://wu.cn.ua/law/vykor_nasylla.pdf (дата звернення: 12.05.2019 р.)

11. Коломоець О. Д. Світовий досвід протидії насильству в сім'ї. Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Юридические науки». № 1. 2011. Т. 24 (63). С. 202–208.

References

1. Kodeks Ukrainy pro administratyvni pravoporushennia [Code of Ukraine on Administrative Offenses] (1984): Code of Ukraine of 07.12.1984 № 8073-X. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (in Ukrainian).
2. Kryminalnyi kodeks Ukpainy [The Criminal Code of Ukraine] (2001): Code of Ukraine dated 05.04.2001 № 2341-III. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (in Ukrainian).
3. Velykyi entsyklopedychnyi yupydychnyi slovnyk [Great Encyclopedic Legal Dictionary] (2007) / ed. Yu.S. Shemshenko. LLC «Legal Thought» Publishing House, 992 (in Ukrainian).
4. Gauhman, L.D. (1974). Nasylye kak sredstvo sovepsheniya prestupleniya [Violence as a means of committing a crime]. Legal Literature, 167 (in Russian).
5. Kotelnikova, E.A. (2008). Pazghranychenye nasylstvennykh y nenasylstvennykh prestupleniy protyv polovoi svobody y polovoi neprykosnovennosti [Differentiation of violent and nonviolent crimes against sexual freedom and sexual integrity], 5 (280): 188–195 (in Russian).
6. Hahuda, Y. (2003). Nasylstvo yak sposib pepeshkodzhannia zdiisnenniu vyborchoho ppava. Pravo Ukpainy [Violence as a way of impeding the exercise of suffrage. Law of Ukraine], 4: 102–103 (in Ukrainian).
7. Solodnikov, V.V. (2007). Sotsyolohiya sotsyalno-dezadaptovannoi semy [Sociology of socially disadvantaged family]. St. Petersburg: Direct, 384 (in Russian).
8. Pro zapobihannia ta protydyiu domashnomu nasylstvu [On Prevention and Coun-

- tering Domestic Violence] (2017): Law of Ukraine dated 07.12.2017 № 2229-VIII. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19> (in Ukrainian).
9. Konstytutsiia Ukrainy [The Constitution of Ukraine] (1996): Law of Ukraine of June 28, 1996 № 254k/96-BP. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (in Ukrainian).
10. Deklaratsiia OON pro vykopinennia nasylstva proty zhinok: ofitsiyniy pereklad [UN Declaration on the Elimination of Violence Against Women]: Official Translation. Available at: http://wu.cn.ua/law/vykor_nasylla.pdf (in Ukrainian).
11. Kolomojets, A.D. (2011). Svitovyi dosvid protydii nasylstvu v sim'i. Uchenye zapysky Tavpycheskoho natsyonalnoho unyvepsyteta ym. V.Y. Vepnadskoho. Sepiya «lupydycheskye nauky» [World experience in combating domestic violence. Scientific notes of the Taurida National University. The Legal Sciences Series], 24(63): 202–208 (in Ukrainian).

N.A. Stasiuk (2020). PHYSICAL VIOLENCE IN THE FAMILY: THE ESSENCE AND THE MEANS OF RESISTANCE. *Law. Human. Environment*, 11(3):175-180.
<https://doi.org/10.31548/law2020.03.021>.

Summary. *The scientific article reveals the essence of physical violence as a form of domestic violence and unlawful behavior of a person. Signs of physical violence in the family have been identified. In general, the reasons that lead to domestic violence are: a) social; b) economic; c) pedagogical; d) rights; e) political; e) physiological and other.*

The normative basis of the study is the Constitution, laws and other normative-legal acts of Ukraine, which regulate measures against violence, agreements, declarations.

Also, the programs for victims and those who committed this offense, which are reflected in the Law of Ukraine «On Prevention and Suppression», are considered. The field of publicity and state structures in the implementation of legislation on counteraction to physical violence is highlighted.

The conclusion was that physical violence in family relations requires not only the strengthening of responsibility under the Criminal Code of Ukraine and the Code of Conduct. As well as writing a methodological recommendation based on the Code of Ukraine on Administrative Offenses to Prevent Physical Violence.

Keywords: *domestic violence, misconduct, domestic violence, physical violence in the family, signs of domestic violence, violence against women*
